

On jopa kuviteltavissa, että tietynlaisia esineitä voidaan ajatella vain toissijaisiksi, ei koskaan ensisijaisiksi isäntäesineiksi. Käytännössä on esimerkiksi mahdotonta puhdistaa paperinenäliinoja ja käyttää niitä uudelleen. Puhdas paperinenäliina on siksi yhtä kuin *käyttämätön*. Puhdaan ja likaisen vastakohtaisuus on tässä tietyltä osin korvautunut puhdaan ja käytetyn vastakohtaisuudella. Käytetyn paperinenäliinan sanotaan olevan ”likainen” (eikä ”käytetty”) ehkä vain toissijaisena isäntäesineenä – siis tilanteissa, joissa nenäliina voisi levittää likaa johonkin muuhun. Jos kuvaukseni pitää tältä osin paikkansa, niin taustaoletuksena on, että mielikuvissamme paperinenäliinalla ei ole mitään ”perustavaa substanssia”, joka ansaitsisi tulla puhdistetuksi.

On myös kohteita, joista tapaamme ajatella, että ne voivat olla *ainoastaan* likaisia ja mahdollisesti neutraaleja mutta eivät koskaan puhdaita. Esimerkiksi oksennus. Oksennusta ei voida puhdistaa eikä myöskään enää liata, vaikka se voidaan siivota pois tai se voi liata jotakin muuta. Se, että oksennusta on mahdotonta kuvitella puhtaaksi, tuntuu liittyvän siihen, että oksennukselle on vaikeaa löytää mitään järkevää käyttöä, mitään tarkoitusta tai *telosta*. Emme voi joutua tilanteeseen, jossa pohdittaisiin oksennuksen puhtautta. Niinpä emme käsitä, mitä eroa voisi olla ensiluokkaisen ja viallisen annoksen välillä. Siksi emme myöskään tiedä, millaisia toimia puhdistaminen vaatisi.

*Minä* itse voin niin persoonana kuin ruumiinakin toimia sekä ensi- että toissijaisena isäntäesineenä. Jos hiukseni ovat likaiset, kysymys on likaisuuden tunteesta (rasvainen tukka) tai ulkonäöstä. Tällöin hiukset toimivat ensisijaisena isäntäesineenä. Toisinaan saatan kuitenkin pelätä, että hiukset voivat liata paidankauluksen. Nyt paita on ensisijainen ja hiukset toissijainen isäntäesine.

Esitellen jaottelun avulla voin täsmentää tähänastista päättelyäni ja esittää yhteenvedon:

Kun jotakin sanotaan likaiseksi, taustalla piilee edellytys: *joko* kosketusaine häiritsee likaantuneen osatekijän (nyt ensisijaisen isäntäesineen) teleologiaa – *tai* likaantunut osatekijä (nyt toissijainen isäntäesi-

ne) uhkaa liata jotakin *muuta* (ensisijaisen isäntäesineen), jolla sellainen teleologia on. Likaisuustilanne nojaa siis viime kädessä vaatimuksiin ja tarpeisiin, jotka koskevat *ensisijaista* isäntäesinettä. *Tämän* teleologiat toimivat likaisuusarvostelmien avaimena.

### Likaisuusasteiden vertailu

Että jokaisella isäntäesineellä on oma puhtautensa ja likaisuutensa, se merkitsee myös, että tuloksena olisi nopeasti hölynpölyä, jos haluttaisiin esittää laajamittaisia määrällisiä vertailuja.

Hyvin erilaisten tai tyystin *toisilleen vieraiden* kohteiden likaisuusasteita ei pääsääntöisesti vertailla. Tavanomaisena vertauskohteena on *sama* kohde ennen ja jälkeen puhdistuksen, tai verrataan kahta kohdetta, jotka muutoin ovat samanlaatuisia – tyyppiä ”kaksi valkoista paitaa”. Tässä tapauksessa asian ydin on sama: kumpakin paitaa voidaan käyttää samaan tarkoitukseen. Jos kohteet ovat täysin erilaisia, herää sitä vastoin kysymys, miksi ja missä suhteessa joku haluaisi niitä vertailla. – Toisaalta tuommoisiinkin kysymyksiin voidaan joskus vastata. Vertailu käy päinsä, jos kohteiden välillä muutoin vallitsee selvä yhteys. ”Vesi on vielä likaisempaa kuin paita” voi tarkoittaa suunnilleen: ei ole mielekäästä pestä paitaa tuossa vedessä.

Jos kuviteltaisiin yleispätevä, määrällinen *puhtausasteikko*, voitaisiin jokainen isäntäesine ajatella sijoitettavan sille. Kadut ja lattiat sijoittuisivat lähelle alinta askelmaa ja kirurgin leikkausvälineet lähelle ylintä. Tämä spekulatio on kuitenkin alusta alkaen harhaanjohtava. Mikä *yhdessä* kohteessa on likaa, voi kuulua toisen perustilaan. Ja se, mitä tiettyssä yhteydessä pidetään likana, ei ole likaa enää toisessa, vaikka kohde olisi sama.

Mahdollisimman huolellisesti puunattua lattiaa, jopa sairaalan leikkaussalissa, peittää todennäköisesti suurempi määrä vieraita hiukkasia kuin jopa likaista skalpellia. Ajatus voi jo sinänsä riittää herättämään meissä basillikammos; siitä ei kuitenkaan seuraa, että puhdis-

tettu lattia olisi *oikeastaan* likainen.<sup>54</sup> ”Puhdas lattia” tarkoittaa tavallisesti lattiaa, joka on niin puhdas, että sillä voi seisoa tai sille voi asettaa huonekaluja, ei sellaista, jota vasten voisi hangata avointa haavaa. – Lyhyesti sanottuna on *mielekästä* sanoa lattiaa puhtaaksi tai likaiseksi. Jos mielekkyys on käynyt selväksi, ei ole paradoksaalista sanoa lattiaa puhtaaksi mutta skalpellia likaiseksi. Jos mielekkyys *ei* ole selvinnyt, ei paradoksia silti ole syntynyt, ainoastaan epävarmuus siitä, mitä puhuja tarkoittaa.

Yleisen ja yhtenäisen puhtausasteikon olemassaolosta seuraisi oikeastaan se, että kaikki kohteet, jotka ylimalkaan voidaan asteikolle *sijoittaa*, *voisivat* tulla vielä puhtaammiksi. Toisin sanoen jos kohde on ylipäänsä olemassa, se on siinä tapauksessa – ainakin tarkkaan ottaen – rahtusen verran likainen. Ehkäpä ainoat (melkein) todella puhtaat ovat desinfioidut, tyhjiöpakatut kirurginvälineet? Niin, eikö johtopäätökseksi tule, että ainoa todella puhdas on absoluuttinen tyhjiö, jossa ei ole *mitään*? Puhdas tyhjiys?

André COMTE-SPONVILLE väittää paksuhkossa teoksessaan *Pieni kirja suurista hyveistä* juuri näin.

Puhdas vesi on sekoittumatonta, vettä, joka on vain vettä. On merkillepantavaa, että se on myös kuollutta vettä, ja se kertoo paljon elämästä ja tietyistä puhtauden kaipuusta. Kaikki mikä elää, tuottaa likaa; kaikki mikä puhdistaa, tappaa. Niinpä kaadamme klooria ammeisiimme. Puhtaus on mahdottomuus: voi valita vain epäpuhtauden eri asteiden välillä, ja sitä kutsutaan hygieniaksi. – Vesi on puhdasta, kun siinä ei ole bakteereja eikä viruksia, ei klooria, ei kalkkia, ei suolaa, ei mitään muuta kuin vettä. Se on siis vettä, jota ei ole koskaan olemassa tai jota löytyy vain laboratorioista. Kuollutta ja tappavan tylsää (ei hajua, ei makua!) ja tappavaakin, jos ei juo muuta kuin sitä. Ja kuitenkin se on puhdasta vain tietyllä tasolla. Vetyatomit saattaisivat valittaa sekoittumisesta, johon niitä pakotetaan, yhteen noiden epäpuhtaiden happiatomien kanssa...<sup>55</sup>

En kuitenkaan ole samaa mieltä Comte-Sponvillen kanssa. Liattomuus ei nimittäin ole samaa kuin hygieniä tai homogeenisuus, johon kuvaus ehkä saattaisi soveltua.

Esineiden keskinäisen järjestyksen ”puhtausasteikolla” voi hahmottaa kokonaan toisin. Kloorattu vesi on puhdasta pesuvadissa mutta ei kalan kasvatusaltaassa. Humuspitoinen vesi on puhdasta altaassa mutta ei vädissä. Johtopäätös ei kuitenkaan ole, kuten Comte-Sponville ajattelee, että molemmat ovat likaisia.

Comte-Sponville tuntuu joutuneen harhaan soveltaessaan virheellisesti *kemiallis-teknisen* puhtaus- tai homogeenisuuskäsitteen analogiaa. Sillä alalla ”puhtaus” voitaisiin määritellä ”vieraiden hiukkasten suhteelliseksi määräksi tietyssä aineessa”. Sellaisessa tapauksessa ”absoluuttisesti puhdas” ilmaistaisiin yhteydestä riippumatta mittausarvolla 0. Johtopäätös olisi juuri se, jota Comte-Sponville esittää: että lähes kaikki olemassaoleva aine on jossain määrin epäpuhdasta. Vastaavainen sekaannus – läheisten mutta viime kädessä erillisten käsitteiden sekoittaminen – syntyisi, kun joku väittäisi, että jos puuro on *kylmää* ja on *lämmiin ilma*, niin puuron lämpötila ei voi olla +22 °C, jos ulkolämpötila on vain +20 °C. – ”Sää on suunnilleen yhtä lämmin kuin puuro, noin +20 °C” saattaa sopia lämpötilojen ilmoittamiseen, mutta absurdiutta on vaikea olla huomaamatta. Vaikutelma johtuu käsitteen lämpötila – joka edellyttää yleispätevää, määrällistä mitta-asteikkoa – ja vastakohtaparin kylmä–lämmin – joka ei moista asteikkoa edellytä – sekoittamisesta. Itse asiassa voidaan sanoa, että vastakohtapari ”kylmä–lämmin” tekee yleispätevän asteikon *mahdottomaksi*. Jotta kykenisimme käyttämään vastakohtaparia *järkevästi*, on pystyttävä tajuamaan kohteiden laadullisia eroja, ei vain määrällisiä.<sup>56</sup> Vastaavista syistä voidaan kuvitella yleispätevä määräasteikko kemialliselle *homogeenisuudelle* mutta ei likaisuudelle.

## Puhdasta ja likaista, puhdasta ja sekoittunutta

Likaisen vastakohta on puhdas. Puhtaalla on kuitenkin myös toinen vastakohta: epäpuhdas tai sekoittunut. ”Puhdas vesi” voi siis tarkoittaa joko vettä, joka ei ole likaista, tai myös (kuten Comte-Sponvillellä) vettä, jossa ei ole lisäaineita. Kloorattu kraanavesi on puhdasta liasta mutta ei puhdasta lisäaineista. ”Luonnontilaisen” merenlahden vesi on vaila lisäaineita mutta ei välttämättä vaila likaa. Tislattu vesi täyttää molemmat ehdot.

Puhdas kulta – seostamaton kulta – voi olla *likaista*, eikä paradoksia silti synny. Likainen ja sekoittunut tai epäpuhdas eivät ole synonyymisia käsitteitä. Sama pätee vertauskuvalliseen kielenkäyttöön: ”puhdasrotuinen” (yksilön kansallisuustaustasta) saa vastakohdaksi ”sekarotuisen” mutta ei ”likarotuista”.<sup>57</sup> Sana ”puhtaus” voidaan usein kääntää ”homogeenisuudeksi”.

Puhdas merkityksessä ’homogeeninen’ esiintyy ilmauksissa ”puhdas alkoholi”, ”puhdas näyte”, ”puhdasta hölynpyölyä” (*ei mitään muuta kuin hölynpyölyä, silkkaa hölynpyölyä*). Latinan *purus* – samoin kuin kreikan *katharós* (καθαρός) – tarkoittaa lisäksi ’avointa, puhdistettua, kirkasta’, esimerkiksi esteetöntä tietä tai peltoa, josta kivet on raivattu pois, samoin kuin vertauskuvallisesti ’yksiselitteistä, selvää’, esimerkiksi lausumaa, tuomiota tai muuta sellaista. – Puhdas *oppi* on sekoittumatonta, alkuperäistä, virheetöntä.

Puhtauden kahden päämerkityksen jaottelu – liattomuus sekä tasaakoosteisuus – lankeaa tiettyssä määrin yhteen kahden englannin sanan kanssa – *clean* ja *pure* – samoin kuin saksan vastaavien sanojen *sauber* ja *rein*.<sup>58</sup>

”Puhdas” (merkityksessä *pure, rein*) voi tarkoittaa neitseellistä ihanne- tai alkutilaa (*purity*) – kuten puhdasta, koskemattomaa luontoa. Neitseellisyyttä uhkaavat asiaankuulumattomat ainekset. Kun tahraton, koskematon tila on kerran tuhottu ja raiskattu, sitä ei enää ihmiskeinoin palauteta ennalleen.

”Puhdasta” (merkityksessä *clean, sauber*) voidaan myös nimittää ”puhdistetuksi”. Tässä viitataan enemmänkin loppu- kuin alkutilaan. Tuo tila saavutetaan ihmisen *toimin* (puhdistamalla). Tässä tapauksessa puhtauden logiikan lähtökohtana on varsinainen toiminta, puhdistaminen. ”Puhtaalla paidalla” tarkoitetaan yleensä paitaa, joka *on pesty*. Puhdistetussa ei siis arvosteta vain tavaran alkuperäisiä ominaisuuksia, jotka pääsevät jälleen täysiin oikeuksiinsa. Leddy huomauttaa:

On totta, että kun Monet’n maalaus on puhdistettu, voimme paremmin arvostaa sen perusrakennetta ja värien loistoa. Kun jotakin puhdistetaan, me usein kuitenkin arvostamme yksinkertaisesti sen puhtautta, varsinkin jos me olemme juuri sen puhdistaneet. Voimme saada suurta iloa seurattessamme, kuinka jotakin puhdistetaan tuntuvin ponnistuksin. Siinä ei arvosteta vain puhdistettua kohdetta vaan kohdetta ynnä prosessin ja tuloksen yhdistymistä: puhdistamista ja puhdistetun kohteen puhdistettua.<sup>59</sup>

Silloin voidaan ehkä sanoa, että likainen sijoitetaan ajanhetkeen, joka sijaitsee kahdentyyppisen mahdollisen puhtauden välillä: *koskemattoman ja puhdistetun*. Puhdistetuksi tuleminen tarkoittaa paluuta johonkin, mikä muistuttaa alkutilaa, *mutta* siten muunneltuna, että uusi tila on inhimillisen huolenpidon tulosta.

Homogeenisesti puhdas, sekoittumaton – *pure* – voi sisältää tilannekohtaisesti sekä myönteisiä, kielteisiä että neutraaleja arvolatauksia. Puhumme puhtaasta kullasta, puhtaasta hölynpyölystä ja puhtaasta sattumasta. Tietyt seikat puolustavat kuitenkin sitä, että myönteiset arvotukset olisi tässäkin nähtävä ensisijaisiksi ja neutraalit ja kielteiset johdannaisiksi. ”Puhdas hölynpyöly” ja ”puhdas sattuma” lienevät lähinnä sanontoja, kivettyneitä ilmauksia, joissa sanalla ”puhdas” ei ole itsenäistä roolia.<sup>60</sup> Vaikka voidaan sanoa: ”tämä kulta *on puhdasta*”, ei yleensä sanota: ”tämä hölynpyöly on puhdasta” tai ”tämä sattuma on puhdas”.<sup>61</sup> Ilmaukset tyyppiä ”tämä X on puhdas” tuntuvat sitä vastoin edellyttävän, että käyttäjä on *hyvänsuovasti kiinnostunut X:n puhtaudesta*.<sup>62</sup>

Että lause ”tämä X on puhdas” soveltuu nimenomaan kultaan, on useimmille välittömästi selvää, koska kultaa pidetään laajalti melkeinpä arvokkaan synonyymina. Saven tai ulosteen puhtaudesta puhuminenkin voi olla ymmärrettävää mutta sellaisessa yhteydessä, josta ilmenee, *miksi* lisääineettomuutta pidetään tavoiteltavana. Näistä asioista puhutaan keskusteluissa, joissa on *mielekästä* sanoa niin tai näin.

Toisaalta yksilön hyvänsuopa kiinnostus X:n puhtautta kohtaan ei välttämättä edellytä, että lisääinetta sinänsä arvotettaisiin *kielteisesti*. Ehkäpä epäjaloon metalliin, kuten kupariin, on sekoitettu muutama prosentti kultaa. Jos kulturalisää tuolloin pidetään epäpuhtautena, luokittelu perustuu yksinkertaisesti siihen, että kulta on jotakin *muuta* kuin se aine, jonka puhtaudesta nyt huolehditaan.<sup>63</sup>

Käsitteet puhdas ja epäpuhdas (sekoittunut) edellyttävät toisiaan vastakohdiksi. Toisinaan puhdas kuitenkin toimii ensisijaisena käsitteenä. Tietyissä yhteyksissä puhdas määritellään ensin; epäpuhdasta on silloin kaikki, mikä poikkeaa puhtaasta. Toisissa tapauksissa *tiettyä* epäpuhtautta pidetään epäsuotavana. Puhtaus määritellään silloin *tuon* osatekijän poissaoloksi.

Kun puhutaan puhtaasta kullasta tai puhtaasta sinisestä väristä, on julkilausumattomana lähtökohtana käsitys siitä, mitä *puhdas* X on – seostamaton kulta, sekoittumaton sininen – ja epäpuhdas tapaus kuvataan poikkeamaksi siitä. Tämän logiikan mukaisesti ”puhdas vesi” tarkoittaa ”H<sub>2</sub>O:ta eikä mitään muuta”, kun taas ”epäpuhdas vesi” on yhtä kuin ”H<sub>2</sub>O:ta ja lisääinetta”.

Joskus ilmaus ”X on puhdas” edellyttää kuitenkin päinvastaista loogista marssijärjestystä. Nytkin edellytyksenä on hyvänsuopa kiinnostus X:n puhtautta kohtaan. Nyt lähtökohtana on kuitenkin käsitys siitä, millaiset lisät ovat X:ssä epätoivottavia. Käsite ”puhdas X” muodostetaan jälkikäteen. Ulkosaariston vesi on puhdasta, mutta tämä ei tarkoita, että siellä on vettä eikä mitään muuta kuin vettä. Vesi on vailla aineita, joita pidetään *häiritsevinä tai epäterveellisinä*.<sup>64</sup> – Ilmaus ”puhdas urheilu” kuuluu tähän ryhmään. ”Puhdas urheilu” ei tarkoita urheilua,

joka on vain urheilua eikä mitään muuta. ”Puhtaasta urheilusta” puuttuu *tietty* häiritsevä lisä, nimittäin huijaus. (Vastakohta voi tässä tapauksessa olla ”epäpuhdas” mutta pahimmillaan pelataan ”*likaista* peliä”.)

Että kahden vastakohtaparin – puhdas ja likainen sekä puhdas ja sekoittunut – erottelu on näin selvä, se tarkoittaa, ettei lian torjumista ja homogeneisuuspyrkimyksiä pidä ainakaan noin vain samastaa. Lian torjuminen ei välttämättä, kuten Comte-Sponville ajattelee, johdu siitä, että vaihtelu sinänsä haluttaisiin tukahduttaa.<sup>65</sup>

### Vastakkaisia teleologioita

Kun liasta keskustellaan esimerkkitapausten avulla, aiheuttavat yksilöiden erilaiset arvostelmat ehkäpä eniten sekaannusta. Likaisuutta väitetään tämän takia suhteelliseksi.

Tässä kannattaa erottaa kahdenlainen erimielisyys: (1) *Sietokynnyksen* erot ihmisillä, jotka muutoin arvioivat tilannetta samoin; ja (2) erimielisyydet, jotka johtuvat siitä, että ihmiset arvioivat *kohteita* eri tavoin. Jälkimmäinen kohta voidaan edelleen jakaa erilaisiksi tapauksiksi – mukaan luettuina (a) erimielisyydet kohteen identiteetistä sinänsä; (b) erimielisyydet kohteen roolista tietyssä tilanteessa; ja (c) erimielisyydet siitä, mikä kohteen roolin aspekti on tilanteessa ajankohtainen.

Kohdassa 1 – sietokynnyksen erot – olen valmis uskomaan, että erot ovat pienempiä kuin ihmiset tavallisesti kuvittelevat. Joka tapauksessa herkkyyserot eivät sinänsä vihjaa että tosiasioista oltaisiin eri mieltä. Täysin päinvastoin: jotta voitaisiin puhua herkkyyseroista, on edellytettävä *pysyviä* ominaisuuksia, joihin yksilöt reagoivat *erilaisella* herkkyydellä. Että vaatimukset vaihtelevat – että eriasteista likaisuutta siedetään – osoittaa nimenomaan että vaatimukset eivät luo likaisuutta.

Jos siis halutaan puhua lian ”suhteellisesta” luonteesta, ei sillä pidä tarkoittaa havainnoijien herkkyyden vaihteluja.

Likaisuus on aivan varmasti suhteellista mutta toisella tavoin – nimittäin suhteessa isäntäesineeseen ja sen tilanneyhteyteen (ts. edellä koh-

ta 2). Tämä seuraa suoraan siitä, mihin alumpana päädyttiin: isäntäesineen (teleologisesti määräytynyt) identiteetti ratkaisee, mitkä roolit sille voivat järkevästi sopia. Likaantuneen kohteen määrittely ratkaisee, millaista keskustelua voimme siitä järkevästi käydä, millaisia kysymyksiä voimme järkevästi esittää. Oletan, että puhtausarvostelmiemme yksilölliset ja kulttuurisidonnaiset erot koskevat ensi sijassa sitä, kuinka ymmärrämme isäntäesineen.

Kohteen likaisuuden arvostelumenettely *osoittaa* toisaalta myös, kuinka olemme tunnistanee kohteen. Yleensä arvioimme jääkaapin puhtautta ja likaisuutta tarkastamalla sisäpuolen, emme taustaa. Myös tämä kuuluu käsitykseen jääkaapin olemuksesta.

Toisissa tapauksissa kohteen identiteetti sallii tiettyjä monitulkintaisuuksia. Monitulkintaisuuksia voidaan lisäksi hyödyntää tietoisesti. Klassinen esimerkki on myrtnyt kantaupseeri, joka toteaa että varusmiehet eivät pyyhkineet pölyä oven yläsyryltä.

Yleisempiä monitulkintaisuuksia syntyy siinä, kuinka eri kulttuurit jakavat ympäristönsä ulko- ja sisätiloiksi.

Tässä voidaan esittää joukko hygieenisia kauhutarinoita, joita turisteilla on tarjota. Kuten ikiaikaisen Venäjän ikuisesti siivottomat, nikotiininhajuiset porrashuoneet.<sup>66</sup> Olisi liian yksinkertaista syyttää liasta reaaliosialismia (likaa oli jo tsaarinaikana eikä sitä nykyäänkään ole loihdittu pois). Yhtä epäoikeudenmukaista olisi viitata johonkin venäläisen kansansielun atavistiseen ominaisuuteen, varsinkin kun otetaan huomioon silmiinpistävä vastakohtaisuus asuinhuoneistojen siistien sisätilojen kanssa. Ei myöskään voida vedota tekniikan alkeellisuuteen. Silloinhan heräisi kysymys, miksi tekniikkaa ei ole viitsitty vaihtaa maassa, jolla on varaa lähettää kansalaisiaan matkalle avaruuteen ja (usein) takaisin kotiin.

Kysymys on enemmänkin eroista siinä, miten ”ulkotilan” ja ”sisätilan” raja vedetään. Pohjoismaissa porrashuonetta pidetään huoneistojen jatkeena, joka ulottuu ulko-ovelle. Venäjällä rappukäytävä on kadun jatke asuntoihin päin.

Yksityistämisen myötä käsitteellinen rajanveto näkyy nykyisin epäsuorasti laeista ja säädöksistä. Asunnot yksityistettiin, mutta kaupungin odotetaan yhä huolehtivan julkisivusta ja porrashuoneista.<sup>67</sup> Tämä puolestaan havainnollistaa Peter WINCHIN teesiä, että käsitteemme ja sosiaaliset suhteemme ovat saman kolikon kaksi puolta.<sup>68</sup>

Eurooppalaisten kansojen ulko- ja sisätilakäsitysten erot ilmenevät pienimuotoisemmin siinä, mihin kokolattiamattojen katsotaan sopivan (ks. esipuhe), missä voidaan tupakoida ja pidetäänkö kenkiä sisällä jalassa.

Joskus teleologiat joutuvat keskenään hakauksiin ”saman” kulttuurin sisällä. Tehdas *saastuttaa* koskematonta luontoa, laskee ehkä klooria vesistöihin – ainetta, jota muissa yhteyksissä käytetään veden puhdistamiseen. Samaa laitosta on suojattava lialta, joka tulee sen vesisäiliöihin tehtaanporttien ulkopuolelta ”puhtaasta” luonnosta.

On siis tarkoituksetonta suoralta kädeltä noin vain kysyä, onko jokin olio likainen vai puhdas. Kysymys edellyttää että arvostelman perusteet tunnetaan eli ollaan perillä isäntäesineen roolista tuossa tilanteessa.

### Teleologia likaisuustilanteissa

Aavistan, että toistaiseksi suurimpia vaikeuksia tämän luvun lukijoille on tuottanut sana ”teleologia” ja sen miellelyhtymät. Mitä tarkoitetaan sanottaessa, että kohteella ”on” teleologia, päämääräsuuntautuneisuus? Ilmaus voi manata esiin kuvan teleologiasta luontaisena voimana, joka lepää turvallisesti esineen sisässä liikkumattomana, järkkymättömänä ja muuttumattomana. Samanaikaisesti on ilmeistä, ettei niitä kohteiden ominaisuuksia, joita on tässä nimitetty teleologisiksi, voida kuvitella riippumatta ihmisten käytännön toimista ja vuorovaikutuksesta kohteiden kanssa.

Kysymys ”ovatko kätesi puhtaat?” saa tämän tai tuon sisällön, jos tiedän, mitä minun edellytetään käsittelevän. Taustan puuttuessa ei kysymykselläkään ole sisältöä. Käyttäakseni juuri esiteltyjä teknisiä käsitteitä